

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Addiktológiai problémák Magyarországon

Addictions in Hungary

Erdős Ákos

tanársegéd, pénzügyőr őrnagy
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
erdos.akos@uni-nke.hu

Magyar Tudományos Akadémia

Absztrakt

Cél: 2021-ben jelent meg az „*Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében*” című tudományos mű első kötete. A kiadvány ismertetésének célja a legújabb, országosan reprezentatív hazai kutatások eredményeinek bemutatása, amely megbízható képet ad Magyarország felnőtt lakosságának legális és illegális droghasználatáról.

Módszertan: A könyvismertetés a tartalomelemzés módszertanán és az eredmények szubjektív értékelésén alapszik. A recenzió a bemutatott kötet szerkezeti struktúráját követve, de a különböző pszichoaktív szerek jogi megítélése szerint csoportosítva mutatja be a legfontosabb eredményeket.

Megállapítások: A könyv részletesen bemutatja a magyar felnőtt lakosság droghasználatának legfontosabb jellemzőit. A szerzők továbbá nemcsak a jelen eredményeit ismertetik, hanem bemutatják az elmúlt két évtized tendenciáit is.

Érték: Ezek az adatok egyrészt nélkülözhetetlenek a hatékony prevenció és kezelési stratégia megalkotásában, másfelől a szerhasználat jogi és rendészeti természetű konzekvenciái okán kiemelt érdeklődésre tarthatnak számot a jog- és rendészettudomány kutatói és e területek szakemberei részéről.

Kulcsszavak: addikció, droghasználat, dohányzás, alkoholfogyasztás, gyógyszerhasználat

Abstract

Aim: The first book of a scientific series entitled „Addiction Problems in Hungary: Situation in the light of population surveys” was published in 2021. The aim

of this review is to present the results of the latest nationally representative Hungarian surveys, which provide a reliable picture of the legal and illegal drug use of the adult population in Hungary.

Methodology: This book review is based on content analysis methodology and subjective evaluation of the results. The review follows the structure of the book, but presents the main findings grouped according to the legal classification of the different psychoactive substances.

Findings: The book describes in detail the most important characteristics of drug use among the Hungarian adult population. The authors also present not only the current results, but also trends over the past two decades.

Value: This data is essential for the planning of an effective prevention and treatment strategy. On the other hand, the presented data may be also interesting for legal and law enforcement researchers and practitioners because of the legal and law enforcement implications of substance use.

Keywords: addiction, drug use, smoking, alcohol consumption, medicine abuse

Előszó

A pszichoaktív szerek fogyasztásának társadalomepidemiológiai vizsgálatára már a 20. század eleje óta voltak törekvések. Az alkohol kultúrtörténeti jelentősége okán már a kezdetektől fogva a kutatói figyelem középpontjában volt, ugyanakkor az illegális drogok fogyasztásának elterjedtségét csak az elmúlt néhány évtizedben mérik. Az ilyen típusú epidemiológiai vizsgálatok legfőbb célja, hogy meghatározzák az egészségügyi természetű problémák jellegét és lefolyását, a problémával érintett népesség jellemzőit, valamint az őket érintő környezeti feltételeket (Sloboda, 2002), de ezek az adatok nélkülözhetetlenek a hatékony prevenció és kezelési stratégia megalkotásában is. A közegészségügyi szempontok mellett a pszichoaktív szerek fogyasztásának jelentős jogi és rendészeti természetű konzekvenciái is vannak. (1) Egyrészt bizonyos szerek (kábitószerek) fogyasztását, illetve bizonyos szerhasználati formákat (kényszeres) a társadalmi többség devianciaként értelmez. (2) Másrészt a szerhasználók által képviselt kereslet nemcsak legális piaci folyamatokat indít be és tart fenn, hanem a feketegazdaság elkövetőit is cselekvésre motiválja. (3) Harmadrészt pedig azért is, mert számos pszichoaktív anyagnak – hatásmechanizmusából fakadóan – meghatározó szerepe lehet a társadalom rendjét zavaró vagy fenyegető cselekményekben is (például járművezetés, erőszakos bűncselekmények stb.).

Magyarországon az elmúlt húsz évben zajlanak „*célzottan a felnőtt népesség pszichoaktív-szer-használatának feltárására irányuló epidemiológiai vizsgálatok*” (Demetrovics & Paksi, 2021). A magyar lakosság legális és illegális szerhasználatára vonatkozó legfrissebb eredményeket a tématerület nemzetközi szinten is elismert szakemberei, Demetrovics Zsolt és Paksi Borbála szerkesztésében megjelent kötet tárja az érdeklődők elé (Demetrovics & Paksi, 2021). A kötet a legújabb „*Országos Lakossági Vizsgálat Addiktológiai Problémákról*” (OLA-AP 2019) című kutatás eredményei mellett az elmúlt évek országosan reprezentatív vizsgálatainak megállapításait is bemutatja. Az öt adatfelvételi hullám során keletkezett adatok több mint 12 000 magyar felnőtt válaszain alapulnak.

Eredmények bemutatása

A mű 16 szerző munkája nyomán, összesen 245 oldalon keresztül, hat fejezetben tárja az olvasó elé a felnőtt magyar lakosság kábítószer-használatának (2. fejezet), alkohol- (3. fejezet) és gyógyszerfogyasztásának (4. fejezet) elterjedtségét, jellemzőit, legfontosabb mutatóit, valamint a dohányzási szokásait (5. fejezet). Az eredményeket biztosító kutatások módszertani hátterének bemutatása mellett (1. fejezet) a kötet önálló részben tárgyalja a szerhasználókkal és a szerhasználattal kapcsolatos társadalmi viszonyulásokat (6. fejezet). A könyv célját illetően a szerkesztők a következőket jegyzik meg: „*Reményeink szerint a kötet jelenlegi szerzőivel – a korábbi adatfelvételi hullámokban részt vevő kutatók munkájára építve – egy olyan könyvet sikerül létrehoznunk, ami átfogó képet ad a hazai alkohol- és drogepidemiológiai helyzetről, az egyes viselkedési addikciókkal kapcsolatos problémákról, segít ezek idői változásának és nemzetközi viszonylatban történő értelmezésében, valamint hozzájárul a kapcsolódó módszertan fejlesztéséhez is*” (Demetrovics & Paksi, 2021).

Illegális drogok használata

A könyv a különböző pszichoaktív anyagok közül először az illegális szerek használatával kapcsolatos eredményeket mutatja be (Paksi & Pillók, 2021). Ezen eredmények szerint 2019-ben a magyar felnőttek (18–64 éves) 7,9%-a fogyasztott már élete során valamilyen tiltott drogot.¹ A megkérdezettek 2%-a

1 A kutatás a következő tiltott drogot vizsgálta: marihuána/hasis, szintetikus kannabisz, ecstasy, amfetamin, kokain, crack, új stimulánsok, heroin, más opiátok, metadon orvosi rendelvény nélkül, LSD, mágikus gomba, GHB, intravénás drog, más drog.

az adatfelvételt megelőző évben, 1,2%-uk pedig a válaszadás előtti hónapban fogyasztott kábítószer. A folyamatos fogyasztási ráta, amely azt mutatja meg, hogy a valaha kábítószer fogyasztóknak hány százaléka használt az elmúlt évben is valamilyen tiltott szert 26,6%. A szerhasználat visszatérő vagy rendszeres használata klinikai értelemben véve persze nem jelent szükségszerűen problémás használatot is. Addiktológiai szempontból ugyanis a problémás szerhasználatnak csupán az egyik jelzője a fogyasztás rendszeressége. A vizsgálatban a problémás droghasználat kockázatát az Addikció Súlyossági Skála (Severity of Dependence Scale, SDS) elnevezésű kérdőíves mérőeszközzel becsülték fel a kutatók azok körében, akik legalább az elmúlt egy évben használtak valamilyen tiltott szert. Drogfogyasztáshoz kapcsolódóan a felnőtt népesség 0,9%-a jelzett valamilyen problémát, továbbá a problémás droghasználat kockázatának a jelenléte a magyar felnőtt populáció 0,2%-a esetében volt azonosítható. Nemzetközi összehasonlításban ezek az eredmények kedvezőnek mondhatók. Noha a módszertani különbségek okán az összehasonlítás fenntartásokkal kezelendő, a legutolsó átfogó nemzetközi vizsgálatok összesített eredményei szerint világszinten a felnőtt (ez esetben 15–64 éves) népességnek 0,7%-a érintett valamilyen kábítószerhasználati zavarban, tehát problémásnak vagy kényeszeresnek nevezhető szerhasználatban (UNODC, 2021).

A bemutatott eredmények azt igazolják, hogy hazánkban továbbra is a kanna-bisz-származékok (marihuána, hasis) a legnépszerűbbek a fogyasztók között. A felnőtteknek mintegy 6,1%-a ($\pm 1,3$) próbálta ki ezen kábítószer egyikét élete során. Az életprevalencia értékek tekintetében ettől jelentősen elmarad a második helyen álló ecstasy (2,5%) és a szintetikus kannabinoidok (2,1%), amely utóbbiak „biofü” elnevezéssel szerepelnek legtöbbször a hétköznapi diskurzusokban. A kábítószeres tiltott jellegéből fakadóan azonban a kutatók számítottak az adatok torzítására, ezért ezt ellensúlyozandó véletlenített válasz eljárás (Randomized Response Method, RRM) alkalmazásával igyekeztek pontosabb becslést adni. A módszer lényege, hogy a vizsgálat során a mintákat két almintára osztják, majd az egyik almintán véletlenítésre használt független (alternatív) kérdéseket (vagyis a droghasználattól független), a másik almintán pedig a szerhasználatra irányuló direkt kérdéseket alkalmaznak. A módszer révén a válaszadók megbíznak abban, hogy a válaszuk rejtve marad, s így a valósághoz közelebb álló eredményeket kaphatunk. A szerzők következtetései szerint: „a tiltott drogok esetében az OLAAP 2019 kutatás során mért, illetve RRM eljárással becsült prevalencia-értékek egymáshoz viszonyított nagysága arra utal, hogy a standard mérési eljárások alulbecsléseket vagy a legjobb esetben rendkívül konzervatív alsó becsléseket eredményezhetnek” (Paksi & Pillók, 2021). A pontosabb becslést lehetővé tevő módszertan alkalmazásával a kutatók arra

jutottak, hogy az illegális szerhasználók tényleges aránya a fentebb bemutatott életprevalencia adatokhoz képest 2–3-szor magasabb lehet.

Az elmúlt évek eredményeit összevetve úgy tűnhet, hogy a tiltott szerek kipróbálása stagnál, illetve csökken a magyar felnőttek körében. A szerzők szerint ugyanakkor ezek a tendenciák meglehetősen illuzórikusak. „*A felnőtt lakosság életprevalencia-értékének stagnálása csak akkor lehetséges, ha a 18–64 éves népességbe az egyes vizsgálati évek között belépő (4 évente történő vizsgálatok esetén 18–22 éves) fiatal felnőtt népesség drogérinthettsége megegyezik a kilépő (64 év feletti) népesség érinthettségével, csökkenés pedig csak a belépőknek a kilépőkhez képest alacsonyabb életprevalencia-értékei mellett képzelhető el. Tekintettel arra, hogy a magyarországi felnőtt népességben a tiltott drog-használat markáns életkori mintázódása tapasztalható, azaz a belépő fiatal felnőttek érinthettsége rendre meghaladja a kilépő korosztályok drogérinthettségét, a drogfogyasztás életprevalencia-értékének stagnálása, illetve csökkenése a valóságban nem lehetséges*” – írják a fejezet szerzői (Paksi & Pillók, 2021).

Legális drogok használata

Az alkoholfogyasztás vizsgálata – a szer jogi státuszából eredően – kiemelt jelentőségű, hiszen komoly közegészségügyi és rendészeti természetű következményeket hordoz magában. A könyvben bemutatott adatok szerint a magyar felnőttek 70,4%-a a vizsgálatot megelőző évben ivott legalább egy alkalommal. Figyelemfelkeltőbb adat ugyanakkor, hogy a 18–64 éves népességben majdnem minden negyedik (24,1%) személy legalább heti rendszerességgel, 3,8–6,2%-uk pedig naponta iszik. A férfiak nemcsak nagyobb mértékben, hanem gyakrabban is fogyasztanak alkoholt. A nemi különbségek a termékpreferenciákban is kirajzolódik: „*míg a férfiak legnagyobb arányban sört fogyasztottak az elmúlt évben, majd ezt követte a tömény italok fogyasztása, és a bor a »tradicionális« italfajták közül az utolsó helyen szerepelt, addig a nők közül legtöbben bort ittak az elmúlt évben, s a sör a nők preferencia rangsorában a tömény után a harmadik helyre szorult*” (Paksi & Arnold, 2021). Az alkoholfogyasztási szokások változásait illetően a szerzők a következőket jegyzik meg: „*amennyiben nem az egyes vizsgálati évek közötti változásokat vizsgáljuk, hanem összességében az elmúlt közel 20 évben zajló tendenciákat, akkor azt mondhatjuk, hogy a 18–53 éves népességben a legtöbb mutató kedvező irányban mozdult el*” (Paksi & Arnold, 2021).

1. számú táblázat: Az alkoholfogyasztás főbb mutatóinak változása a 2001 és 2019 közötti időszakban (a 18–64 éves népességben, a válaszolók százalékában)

Főbb mutatók	2001			2019		
	N	%	CI	N	%	CI
Alkoholfogyasztás éves prevalencia-értéke	2261	82,2	±1,6	1286	70,4*	±2,5
Alkoholfogyasztás havi prevalencia-értéke	2288	56,3	±2,0	1328	52,0**	±2,7
Az elmúlt hónapban legalább heti rendszerességű fogyasztás	2286	27,6	±1,8	1328	24,1**	±2,3
Lerészegedés éves prevalencia-értéke	1978	23,9	±1,9	1243	19,5*	±2,2
Lerészegedés havi prevalencia-értéke	1961	6,6	±1,1	1240	7,4	±1,5

Megjegyzés: N: válaszolók száma; CI: 95%-os megbízhatósági szinten számított konfidencia-intervallum
* 2001-hez képest 95%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés
** 2001-hez képest 68%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés

Forrás: Paksi & Arnold, 2021.

A gyógyszerhasználatot illetően az adatok azt mutatják, hogy a felnőttek 8,3%-a használt már eddigi élete során nyugtatót vagy altatót orvosi rendelvényre vagy anélkül. A válaszadók 1,4%-a a kutatást megelőző hónapban legalább hússzor használt ilyen gyógyszereket. A felnőtt lakosság 3,2%-a fogyasztott élete során visszaélészerűen nyugtatót vagy altatót. A felnőtt népesség körében a nem orvosi javaslatra történő nyugtató- és altatófogyasztás éves prevalencia-értéke 2,9%, havi prevalencia-értéke pedig 2,4%. Az eredmények arra mutatnak, hogy az idősebbek, a nagyvárosokban élők (kivéve Budapest), a kedvezőtlenebb társadalmi státuszban élők, a munkanélküliek, valamint a vallásos emberek között a leggyakoribb az altatók, nyugtatók használata. A gyógyszerfogyasztás tendenciózus változásai kapcsán a fejezet szerzői az elmúlt 18 év eredményeit összegezve megállapítják, hogy „a 18–64 éves lakosság körében a gyógyszerfogyasztás és a visszaélészerű gyógyszerfogyasztás is mérséklődött. 2001 és 2019 között 95%-os megbízhatósággal csökkent a gyógyszerfogyasztás éves és havi prevalencia-értéke” (Péter, Andó, Demetrovics & Paksi, 2021).

2. számú táblázat: A gyógyszerfogyasztás főbb mutatóinak változása a 2001 és 2019 közötti időszakban a 18–64 éves lakosság körében, az ADE 2001 és OLAAP 2019 vizsgálatok adatai alapján

Főbb mutatók	2001			2019		
	N	%	CI	N	%	CI
Gyógyszerfogyasztás éves prevalencia-értéke	2127	18,3	±1,6	1288	7,5*	±1,4
Gyógyszerfogyasztás havi prevalencia-értéke	2111	12,2	±1,4	1305	6,7*	±1,4
Visszaélészerű gyógyszerfogyasztás éves prevalencia-értéke	2043	7,3	±1,1	1247	3,3*	±1,0
Visszaélészerű gyógyszerfogyasztás havi prevalencia-értéke	2031	3,7	±0,8	1254	2,7**	±0,9

Megjegyzés: N: válaszolók száma; CI: 95%-os megbízhatósági szinten számított konfidencia-intervallum
* 2001-hez képest 95%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés
** 2001-hez képest 68%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés

Forrás: Péter, Andó, Demetrovics & Paksi, 2021.

A kötet önálló fejezetben foglalkozik a magyar felnőtt lakosság dohányzási szokásaival (Urbán & Péntes, 2021). A vizsgálatok a hagyományos cigaretták mellett egy ideje kiterjednek az úgynevezett e-cigaretták használatára is. Eszerint a felnőttek körében meglehetősen magas az aktív dohányosok aránya (35,1%). A magyarok csaknem harmada (32,1%) napi rendszerességgel, további 3%-uk pedig alkalmanként dohányzik. Az alkoholhoz hasonlóan a férfiak körében szignifikánsan magasabb a dohányosok aránya a nőkhöz képest (43,8% vs. 21,8%). Az e-cigaretták használatával kapcsolatos adatok azt mutatják, hogy hazánkban továbbra is a hagyományos dohánytermékek fogyasztása preferált. A felnőtteknek mindössze 3,3%-a használ rendszeresen vagy alkalmanként e-cigarettát, továbbá az e-cigarettázók 66,7%-a rendszeresen használ hagyományos cigarettát is.

A dohányzással szembeni hatékony fellépést sürgeti a szerzők azon megállapítása, miszerint *„a 18–64 év közötti férfiak körében a mintegy 20 éves periódust áttekintve nem látunk változást a dohányzás aktuális előfordulásában”* (Urbán & Péntes, 2021). A magyar férfiak körében mért dohányzás prevalencia sajnos nemzetközi viszonylatban is kiemelkedőnek mondható. Az EU tagállamai közül csak Románia, Litvánia, Ciprus és Bulgária férfi lakossága körében magasabb a dohányosok aránya.

Befejezés

A kötet rendkívül magas színvonalú tudományossággal mutatja be a magyar felnőttek legális és illegitim droghasználatára vonatkozó legújabb adatokat. A könyv erénye, hogy az adatok részletessége, a tudományos módszertani kifejezések sokasága mellett a szerzők közérthető formában tárlják fel a legfontosabb konzekvenciákat. Kiemelendő továbbá, hogy a szerzők munkáján keresztül nemcsak egy pillanatképet kapunk a magyarországi droghasználat állapotáról, hanem a sok évtizedes módszertani finomhangolásoknak köszönhetően az elmúlt közel húsz év tendenciózus változásai is élénk tárulnak. Ezek a változások hol kedvező, hol pedig kedvezőtlen képet festenek. A könyv legjelentősebb tudományos értékét azonban éppen az adja, hogy e téma társadalmilag kényes jelleme ellenére tényszerű marad, és ilyen értelemben az olvasóra hagyja a cselekvésre ébredés szükségességének felismerési lehetőségét.

Felhasznált irodalom

- Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk) (2021). *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.
- Paksi B. & Pillók P. (2021). Drogfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 62–105). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-871-5>
- Paksi B. & Arnold P. (2021). Alkoholfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 106–143). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-871-5>
- Péter L., Andó B., Demetrovics Zs. & Paksi B. (2021). Gyógyszerfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 144–165). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.
- Sloboda, Z. (2002). Drug abuse epidemiology: An overview. *Bulletin on Narcotics*, 54(1), 1–13.
- UNODC (2021). *World Drug Report 2021*. United Nations.
- Urbán R. & Péntes M. (2021). A dohányzás és az e-cigaretta használata. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 166–197). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Erdős Á. (2023). Addiktológiai problémák Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 71(1), 157–164. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.9>